

Hardald Berntsen "I Malstrømmen"

I MALSTRØMMEN

syne, fikk først et skikkelig grunnskudd da Bull i Stockholm på forespørsel tok ut dokumentene om meldingene fra de første april dagene 1940 og sendte dem til regjeringen. Åpenbart av hensyn til Koht ga Nygaardsvold aldri offentlig uttrykk for den dype og forbitrede skuffelsen han følte da han leste dokumentene, men til Frihagen i Stockholm skrev han den 17. april 1941:

(...) Personlig ble jeg forferdet da jeg leste de dokumenter som Bull sendte oss. Jeg har gang på gang hørt at Koht skulle ha mottatt slike advarsler. Jeg hørte disse rykter i Tromsø, og jeg hørte dem her i England. Jeg hørte dem fra journalister og fra folk som til daglig levet på rykter, for ikke å si noe værre. Innen Regjeringen var det enkelte som trodde på disse rykter, og etter hva jeg nå forstår var dette den vesentligste bakgrunn for disse medlemmers stadige og ofte bitre angrep på Koht. Jeg kunne ikke tro at det var riktig at Koht hadde mottatt slike advarsler for, som jeg så ofte sa, da var jeg sikker på at han hadde fortalt meg om dem. Jeg måtte gang på gang gå i mellom og dekke Koht – ja, en gang gikk det så vidt i en regjeringskonferanse hvor Koht var til stede, at det ble satt fram forslag om at Koht skulle gå. Dette forslag ville vel ha blitt vedtatt, hvis ikke jeg kort og godt hadde erklært – etter at Koht hadde forlatt møtet – at hvis Koht skulle gå så gikk jeg. Jeg så det nemlig slik at det ville være en ulykke å skifte utenriksminister. (...) Etterpå gikk jeg til Koht og spurte om han hadde fått noen slike advarsler. Det samme hadde Torp spurt ham om noe senere. Vi fikk begge to det samme svar. Det kunne godt hende at han hadde fått noe slikt, men han trodde ikke noe på hva som kom fra Scheel. Hvis han hadde fått noe, så var det vel sendt til general- og admiralstaben. Jeg husker at jeg sa, at slike ting burde Regjeringen være gjort kjent med.

Det kan sies at disse telegrammer og telefonsamtaler ikke er så bestemte og så konsise at en har lov til å kalle dem for advarsler. Hvordan jeg ville ha oppfattet dem, hvis jeg var gjort kjent med dem da de kom, kan jeg selvfølgelig ikke nå fastslå. Men det forekommer meg at selv om jeg hadde vært så tykkhodet eller tomhjernet at jeg ikke hadde maktet å oppfatte dem som de kraftige varselskudd de i virkeligheten var, så er jeg ganske sikker på at de ville ha vært noen i Regjeringen eller i Utenrikskomiteen eller Stortinget som ville ha reagert ganske kraftig. Nå ja. Når en som jeg gang på gang har stemplet disse rykter som oppspinn og løgn – ja endog brukt så sterke ord at jeg antagelig har skaffet meg uvenner for levetiden blandt mine egne partifeller, bare for å verge og berge

MENS KATTEN ER I ENGLAND...

Koht, – ja, da forstår du nok, hvorfor jeg ble nokså oppskaket da jeg fikk se svart på hvitt for, at det jeg trodde var løgn, var sannhet. At Legasjonen offentliggjorde dokumentene ved at de sendte dem rundt til alle våre nåværende Legasjoner reagerte Lie sterkest overfor. Kan hende han i den anledning brukte sterke ord. Vi forstår dog nå bedre denne fremgangsmåte etter at vi har fått deres redegjørelse. Jeg tror ikke jeg har vært så nedfor siden 7. juni 1940. For hva skal jeg nå si? Ja, jeg får vel si, jovisst mottok vi advarsler, men dem trodde vi ikke noe på, – jo, vi mottok advarsler både den 1ste, den 4de, to gange den 5te, den 6te, den 7de og den 8de april. Men som sagt vi trodde ikke på noen av dem. Og så lot vi homla suse. Å, forstår du ikke, kjære Frihagen, hvor dette bærer hen! For meg føles det iallfall som siste naglen – –

Ånei, det er ikke min mening å skyte skylden over på noen enkelt, det har jeg også skrevet til Koht, og derfor kommer jeg til å svare noe slikt heretter. At jeg var likeglad og dum uten advarsler, det er så, men at jeg fortsatte å være det selv etter at jeg var blitt advart, det kan ikke forsvares hverken for en juridisk eller moralsk domstol. Hva Koht angår, så lir han ingen nød. Han skriver bøker og avisartikler, til stor fortvilelse for våre folk borte i U.S.A. Han har deponert her i Legasjonen en lang redegjørelse for Regjeringen Nygaardsvolds fortjenester og synder. Etter sigende står de første for hans egen, og de siste for de øvrige regjerings-medlemmers regning. Jeg støttet ham så lenge det var mulig, og da det ikke gikk lenger var det med tungt hjerte jeg lot ham gå – –

Noe av bakgrunnen for tonen i brevet var at Frihagen tok Koht i forsvar og blant annet i motsetning til Hjelmtveit mente at regjeringen ikke ville ha gått til noen tidligere mobilisering om den var blitt gjort kjent med meldingene. Hjelmtveit var derimot like bestyrtet som Nygaardsvold. Og Trygve Lie minnet Frihagen om at de før okkupasjonen gang på gang måtte forlange av Koht å få rapporter og meldinger om de skiftende situasjoner brakt inn for Utenrikskomiteen. Han framhevet at det særlig var Støstad og statsministeren selv som presset på for å få sakene til drøfting i komiteen. Lie var overbevist om at hvis regjeringen hadde fått meldingene, hadde den av politiske hensyn og forsiktighetshensyn bedt Koht referere dem for Utenrikskomiteen. Og da hadde ikke Sven Nielsen, Jon Sundbye og Hambro latt tingene gå upåaktet hen, men forlangt å få tilkalt de militære rådgivere for å høre om landet var forberedt også i tilfelle av tyske angrepsplaner mot Norge.

103102